

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Односталко Олени Сергіївни
«Ресурси стійкості особистості в умовах складних та нетипових
ситуацій життя», що подається на здобуття наукового ступеня кандидата
психологічних наук зі спеціальності: 19.00.01 «Загальна психологія,
історія психології»

Дисертаційне дослідження О.С. Односталко присвячене актуальній проблемі загальної психології – індивідуальному сприйманню ситуації порівняної з фактами об'єктивної дійсності. Вирішується теоретична проблема ситуаційного підходу, що існує поруч з когнітивно - поведінковою парадигмою, наявністю суб'єктивного ставлення до ситуації з позицій внутрішнього світу особистості і впливу на її життя. Така проблематика є вкрай важливою на сучасному етапі розвитку загальної психології, як з огляду викликів сьогодення, так і з огляду необхідності проведення історико-рефлексивного аналізу.

В роботі концептуалізовано ресурси стійкості особистості в умовах складних та нетипових ситуацій життя. Дослідицею на високому науковому рівні проведено теоретичний аналіз особливостей складних і нетипових ситуацій життя та ресурсів, як засобів адаптації до них. Надано визначення, структуру і класифікації життєвих ситуацій. Здійснено апробацію психодіагностичної методики, що спрямована на вивчення резильєнтності, як ресурсу стійкості.

Здійснено порівняння ресурсів стійкості залежно від сприйняття нетипової ситуації, віку і статі та простежено особливості проявів ресурсів стійкості в постсприйнятті нетипової ситуації. Продемонстровано, що незалежно від репрезентації ситуації в більшості досліджуваних у віці доросlostі представлені оптимізм на середньому і високому рівнях, резильєнтність на середньому рівні, наявна глобальна мета, орієнтація на потенційні рішення, рішучість і активність, а також ресурси соціальної підтримки (сім'я, кохані, освіта (розвиток)).

Такі теоретичні здобутки авторки нам вважаються достатньо вагомими та тими, що заслуговують уваги і позитивної оцінки.

Вважаємо можливим погодитися зі змістом наукової новизни дослідження, логіка викладу якої засвідчує дисертабельність роботи. О.С. Односталко переконливо доводить, що в її роботі *вперше* встановлено комплекс ресурсів стійкості осіб, що переживають нетипову ситуацію життя; показано особливості ресурсів стійкості залежно від віку і статі; продемонстровано, що в осіб пізньої доросlostі ресурси стійкості більш розвинуті, ніж в молодших за віком осіб; зафіковано, що в процесі

переживання нетипової ситуації існує тенденція зменшення ресурсу стійкості – резильєнтності у тих, хто мав його високий рівень; запропоновано використання терміну «Crash-етап»;

Практична значущість дисертаційного дослідження не викликає сумнівів.

Також зазначимо як позитивне, що здобувачка має достатню кількість публікацій, апробацій. Роботу впроваджено в практиці численних установ, що засвідчує про її як наукову так і практичну значущість.

Дисертацію побудовано за класичною схемою. Три розділи висвітлюють адекватно поставленим завданням результати перевірки гіпотези на релевантній вибірці та з використанням достатньо цікавого психодіагностичного інструментарію. Підбір методів математичного аналізу вражає та підтверджує об'єктивну значущість та достовірність результатів наукового пошуку авторки.

У **першому розділі** «*Теоретичний аналіз особливостей складних і нетипових ситуацій життя та ресурсів, як засобів адаптації до них*» авторкою розглянуто підходи, визначення та класифікацію життєвих ситуацій у сучасній психології; розглянуто феномени, які вивчаються в контексті подолання складних життєвих ситуацій; представлено ресурси як потенціал адаптації до несприятливих життєвих подій; підкреслено системну організацію й динамічну взаємодію ресурсів та перелічено їх основні функції; зазначено роль ресурсів стійкості в процесі захисту людини від несприятливих обставин життя.

Як позитивне зазначимо теоретичну позицію авторки, щодо резильєнтності, яка, за авторським визначенням, є вольовим психічним станом, що забезпечує зв'язаність ресурсів у складних ситуаціях життя і сприяє формуванню відповідної особистісної риси, яка сприяє ефективній адаптації і особистісному росту в подальшому житті.

У **другому розділі** «*Організація дослідження ресурсів стійкості особистості в умовах складних та нетипових ситуацій життя*», як зазначає авторка, описано етапи дослідження, обґрунтовано методики і математико-статистичний апарат дослідження, охарактеризовано особливості вибірки, надано результати адаптації та апробації психодіагностичної методики CD-RISC-10.

Авторкою представлено поетапну процедуру проведення дослідження, яка зображує його архітектоніку. Вагомим внеском в сучасну загальну психологію, зокрема психодіагностику, є те, що О.С. Односталко здійснено адаптацію і апробацію психодіагностичної методики, що спрямована на вивчення резильєнтності як ресурсу стійкості. Вивчено психометричні властивості адаптованої версії шкали резильентності засобами конфірматорного аналізу.

У третьому розділі «*Емпіричне дослідження ресурсів стійкості особистості в умовах складних та нетипових ситуацій життя*» ґрунтовно узагальнено й інтерпретовано результати представленості ресурсів стійкості в залежності від сприйняття нетипової ситуації, віку і статі досліджуваних та простежено особливості проявів ресурсів стійкості в постсприйнятті нетипової ситуації. Показано, що в період доросlostі в нетиповій ситуації життя оптимізм і резильєнтність представлени комплексно, власне здоров'я і здоров'я близьких також усвідомлюються інтегровано, але окремо від ресурсів стійкості. Досліджено особливості ресурсів стійкості в постпереживанні нетипової ситуації життя. Зазначено, що потенційно існує частка осіб, які мають ускладнену адаптацію. Встановлено тенденцію зменшення ресурсу стійкості – резильєнтності. В постпереживанні нетипової ситуації життя до ресурсів стійкості віднесено власне здоров'я і сприйняття ситуації.

Отже, можемо засвідчити суттєву перевагу результатів дослідження в подібній тематиці, що дає нам підстави стверджувати, що дисертація О.С. Односталко є завершеною науковою працею, яка містить нові результати, уточнення змісту загально психологічних дефініцій та відповідає необхідним критеріям науковості, оригінальності, практичної значущості. Зазначимо про високий рівень аналітико-статистичної верифікації результатів, диференціальний аналіз по групах, конкретність проміжних та результатуючих висновків. Разом з тим, маю кілька питань до дисертантки, сподіваюся, що вони стануть приводом до плідної наукової дискусії.

1. В теоретичній частині роботи Ви приділяєте значну увагу аналізу поняття ресурсів, ґрунтуючись на засадах ситуаційного, ресурсного, наративного підходів. Розглянуто ресурси особистості і, зокрема, ресурси стійкості, що, як Ви зазначаєте, «утворюють найнадійніший захист від несприятливих обставин життя». На нашу думку поняття «найнадійнішості» потребує певних пояснень, якщо воно виступає як окрема наукова категорія. У зв'язку з цим просимо уточнити зміст поняття «найнадійнішого захисту».

2. Відповідно, прошу уточнити співвідношення понять «ресурси особистості» і «ресурси стійкості».

3. Зазвичай, проблематика ресурсності особистості орієнтує дослідників на вивчення копінгу (ресурсів, стратегій, тощо). Проте в Вашому дослідженні зазначений підхід безпосередньо не розглядається. Чим Ви це обумовлюєте?

4. На нашу думку дисертаційне дослідження виграло би за умов уточнення психосемантичної представленості категорій «складності» та «нетипості» ситуацій в свідомості особистості. Проте це може розкрити перспективи подальших досліджень.

Зазначу, що зауваження жодним чином не ставлять під сумнів цінність дослідження, його новизну та дисертабельність.

Таким чином, аналіз представленого рукопису дисертації Односталко Олени Сергіївни дозволяє констатувати, що науковий здобуток авторки відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, які визначені «Порядком присудження наукових ступенів», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020.

Отже, є ґрунтовні підстави для висновку, що дисертація «Ресурси стійкості особистості в умовах складних та нетипових ситуацій життя» є самостійною, завершеною науковою працею, яка містить нові наукові результати, що мають значуще теоретичне та практичне значення, а її авторка Односталко Олена Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 - загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри загальної і медичної психології
Національного медичного університету
імені О.О. Богомольця,
к.психол.н., доцент

В.Е. Луньов

